
Politici někdy nedokážou vytipovat rozumné řešení

Politici někdy nedokážou vytipovat rozumné řešení

Předsedkyně Akademie věd Helena Ilnerová souhlasí s častými stížnostmi vědců, že pro českou vědu je klíčovým problémem nedostatek peněz. "Říkám vědcům v zahraničí - přijďte pracovat k nám. Praha je krásná, Brno je krásné, České Budějovice jsou krásné - abych nikoho neurazila. Je tu s námi legrace a máme moc dobré pivo. A oni se mě pak zeptají - jaký je u vás průměrný plat? Na něj nikoho nenalákáme. Právě teď alespoň vypisujeme stipendium Jana Evangelisty Purkyně, díky němuž chceme pár významných badatelů ze světa zaplatit, aby u nás vedli nějakou laboratoř," uvedla.

hn: To je trochu smutné, ale výstižně zvolené pojmenování...

Ano, Jan Evangelista Purkyně je pořád naprosto nedoceněný génius. Byl členem padesáti učených společností, ve své době se přátelil s Goethem. Ale když ve svých třiatřiceti letech žádal o místo v Praze, nedostal ho. Odešel do Vratislavi a pracoval tam. Pak ve svých devětačtyřiceti znovu žádal o místo v Praze a zase je nedostal, protože nedostatečně učil na rakouských školách. Až teprve ve dvašedesáti mohl v Praze působit.

Nestrašit mladé a chytré

hn: Zní to jako příběh ze současnosti. I dnes se schopní čeští vědci často lépe uplatní v cizině než doma.

Je určitě nutné, aby každý vědec rok, dva nebo třeba čtyři roky pracoval v zahraničí. Dřív se tomu říkalo chodit na vandr, dnes se mluví o mobilitě, ale podstata je stejná. Jde ovšem o to, aby se pak vrátil domů a to, co umí, mohl uplatnit. A jsme zase u peněz - bez nich mu tady podmínky nepřipravíme.

hn: To vyznívá docela pesimisticky.

Jen to ne! To poslední, co bych chtěla, je zastrašit chytré mladé lidi. Doufám, že brzy přijde doba, kdy se budou přepínat nejen nohy fotbalistů, ale také hlavy myslitelů. Mnohé země si už uvědomily, že jejich budoucnost závisí na inovacích, a jsou schopny zaplatit si své nositele Nobelovy ceny naprosto fantastickými penězi, stavějí nové laboratoře za desítky milionů dolarů jen pro ně. Chápu, že náš stát má obrovský rozpočtový schodek. Ale to, že se kvůli němu zastavil příliv prostředků do výzkumu, není příliš šťastné.

hn: Neměli bychom se smířit s tím, že schopní vědci budou odcházet do ciziny, kde si dobře vydělají, a podniky tady v Česku si pak ze zahraničí koupí potřebné licence?

Určitě ne. Už třeba proto, že musíte mít schopné a vzdělané lidi, abyste vůbec věděli, kterou licenci koupit a jak ji využít. Ale hlavně, bez vědy nemůžete mít vyspělou společnost. Budoucnost našeho státu nemůže ležet jinde než v tvůrčím myšlení. Někdy slyším, že vědci, kteří od nás odešli a dobře se zabydleli ve světě, se ptají - jaké budeme mít podmínky, když se k vám vrátíme? Rozumíte, oni neříkají "když se vrátíme domů". Oni říkají "když se vrátíme k vám". V tom cítím hluboké odcizení.

hn: Není to v globálním světě normální?

Víte, já to odcizení hrozně těžko pociťuji, protože jsem byla vychovávána vlastenecky. Myslím si, že každý má v sobě schovaný svůj zákutí Berounky nebo své místečko třeba v Černém dole, kam se rád vrací. Mrzí mě, že o tom od mladých lidí neslyším často.

hn: Neztratí se česká věda v Evropské unii?

Domnívám se, že ne. Naši vědci už řadu let úspěšně spolupracují s ústavy ze zemí unie. Nejvyšší evropské vědecké ocenění, Descartovu cenu, získala v roce 2001 za lék proti viru HIV skupina, v níž pracoval tým Antonína Holého z Ústavu organické chemie a biochemie Akademie věd. Letos tuto cenu zase obdržel tým, v němž byl Jan Vondrák z Astronomického ústavu Akademie věd za měření potřebná pro přesnou družicovou navigaci.

hn: To jsou ovšem špičky. A ti ostatní?

Máme vynikající matematiku, fyziku nebo chemii, což jsou obory, v nichž má česká věda dlouhou tradici. Největší problém asi máme s biologií. Když totiž v padesátých a šedesátých letech začínal rozvoj genetiky, v komunistických zemích byla zakázána. Ve světě se biologie právě díky genetice obrovským skokem rozvíjela, ale naši vědci nemohli vyjíždět, neměli kontakt s vývojem. Teď to ještě stále doháníme. Z toho je vidět, že důsledky špatných podmínek v jedné době se pak vlečou celá desetiletí.

hn: Neměl by každý ústav Akademie věd a každá vysoká škola mít vlastní odvozené firmy, které by vyráběly a prodávaly to, co vědci vymysleli?

Dovedete si představit, že by třeba Ústav pro soudobé dějiny nebo Ústav pro jazyk český zakládaly své firmy? Nicméně u jiných ústavů firmy někdy vznikají, podobně jako v zahraničí. Někdy si věda na sebe vydělá bezprostředně. Třeba už zmíněný doktor Holý - třicet let zkoumal jednu skupinu chemických látek, až věděl, jakou

strukturu má hledat, jak je možné ji v laboratoři získat. Výsledkem je několik léků. Z peněz za licence si ústav nakupuje přístroje, teď bude dávat prostředky na vybudování biologického molekulového centra v Praze v Krči a v Dejvicích.

Věda připomíná stavění pyramidy z jednotlivých cihlíček. Mnoho ústavů přiloží tu svoji cihličku, ale celkový výsledek se dá pro praxi použít, až je pyramida celá. Pak můžete poznatky uplatnit v průmyslu a v každodenním životě. Ovšem není už možné celkový přínos zpětně rozpočítat na každého, kdo něčím přispěl. Proto vědecké ústavy dostávají v celém světě peníze od státu, jemuž se tato investice vrací v dlouhodobém měřítku.

hn: Proč se ve Spojených státech daří uplatňovat výsledky vědy v průmyslu mnohem lépe než v Evropě, o Česku nemluví?

Americká společnost má jinou mentalitu. Je založena na individualitách. Američané jsou pyšní, když sami podnikají, nesou svůj život na vlastních bedrech. A k tomu se přidávají obrovské investice do výzkumu, největší na světě. A taková Jižní Korea se byla schopna přebudovat, vystavět výzkumné ústavy, poslat nejlepší lidi studovat do USA a pak jim doma vytvořit výborné podmínky. Tyto společnosti mají tah nahoru.

Evropa je jiná, možná se budeme muset smířit s tím, že jsme stárnoucí kontinent a hned tak nebudeme na špičce. Ovšem lidé v Evropě si uvědomují zase jiné báječné hodnoty. Rádi cestují, čtou, chodí do divadel, jezdí na hory. Vědí, že život není jenom hon za jediným cílem, ale může být vyplněn i dalšími příjemnými věcmi. Jde o to spojit všechno rozumně dohromady.

U Česka bych zdůraznila nedostatek podnikatelského ducha. Mnozí vědci neumějí využít své výsledky tak jako v Americe, ani průmysl se ještě nenaucil chodit do vědeckých ústavů. Je to dědictví minulosti a věřím, že ho překonáme.

Potřebujeme nadhled

hn: Myslíte, že česká společnost vědu chápe a cení si jí? Nebo si na ni vzpomene jen občas? Například když se politici nemohou shodnout na volbě prezidenta a nabídnou tuto kandidaturu vám.

Když už jste zmínil volbu prezidenta, můžeme se na ni dívat i tak, že vědci mají ve společnosti kredit. A ten by měl být založen na tom, že vědec musí mít kritické myšlení. Ideální je, když jej nemá jen ve svém oboru, což považuji za naprosto samozřejmé a nezbytné, ale je uvážlivý a racionální ve všem, co dělá. A jestli si společnost vědy cení? Přese všechno, co jsem říkala o nedostatku peněz, si myslím, že ano.

hn: Chápu správně, že hlavní rozdíl mezi vědcem a běžným občanem či politikem vidíte v tom, že vědec je více schopen postupovat s kritickým nadhledem?

Vědec je občan jako každý jiný. Když se ovšem zabývá nějakým problémem, musí si nejdříve udělat jeho přesnou analýzu, vyhodnotit výsledky bez ohledu na jakékoli předsudky, racionálně zvážit varianty řešení. Úplně stejně by se měly řešit i problémy ve společnosti. Chápu samozřejmě, že máme politické strany s rozdílnou ideologií. Přesto mě někdy překvapuje, jak jim jejich ideologické vymezení brání udělat racionální analýzu problému a vytipovat rozumné řešení.

Škola má učit přemýšlet

hn: Není to ovšem potíž celé společnosti? Připravují školy své absolventy, aby byli schopni samostatně myslet?

Myslím, že školy skutečně příliš stavějí na tom, aby žáci měli spoustu znalostí, a mnohem méně je učí hledat samostatná řešení. Ne že by si to pedagogové neuvědomovali. Občas mluvím s Ondřejem Hausenblasem z Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy. Chce, aby učení bylo inspirativní, aby učitel jen nepřednášel a žáci pouze nepapouškovali, ale aby na nové věci přicházeli společně. Takový způsob výuky se podobá vědecké práci. Když vědec na něco přichází, je to jako napínavá detektivka. Kdyby všechny školy dokázaly takhle učit, vést ke kritickému myšlení, ke schopnosti dělat si vlastní závěry, bylo by to pro společnost velice prospěšné. Ale nechci zevšeobecňovat, myslím, že je spousta škol, které to dokážou.

hn: Není váš pohled zkreslen tím, že ve své funkci se setkáváte jen s těmi nejlepšími?

Ne, mám pět vnoučat a tři už chodí do školy, takže vím, že to tam je kantor od kantora různé.

hn: Nevzniká ve společnosti bariéra mezi lidmi, kteří mají vzdělání, umějí samostatně myslet, a těmi ostatními? Vzniká, a nejen u nás. Kdysi dávno jsem se bavila ve Švédsku o tom, jak tam prudce vzrostl počet sebevražd mladých lidí. Do země začali přicházet na pomocné práce lidé z Jugoslávie a Turecka a pro Švédy už tato práce nebyla. Určitá část populace najednou nemohla najít uplatnění. A byli to určitě lidé, kteří by dříve třeba mohli obdělávat půdu, bylo by jim fajn, mohli by se bavit, měli by radost ze života. Jenže společnost je přestala potřebovat, protože začala být více založena na vzdělání a na tvůrčím myšlení. Tento problém bude obtížné řešit. Lidé musí počítat s tím, že při hledání skutečně dobré práce a dobrého uplatnění budou potřebovat vzdělání a tvořivost. Jinak to nepůjde.